

Nytt liv för KB

Den nyss avslutade om- och tillbyggnaden av Kungl. biblioteket är ett av de största projekt som Statens fastighetsverk haft ansvaret för under senare år. Det föregicks av omfattande utredningar och diskussioner. Bland de alternativa förslag som diskuterades under 1970- och 80-talen återfanns tanken att överge Gustaf Dahls biblioteksbyggnad och flytta hela verksamheten ut till Frescati, liksom idén att uppföra en större nybyggnad i parken i anslutning till den gamla huvudbyggnaden. Båda förslagen möttes emellertid av en omfattande kritik och bygnadsfrågan

Efter sex års ombyggnadsverksamhet nyinvigdes Kungliga biblioteket den 2 juni i år. Nyskapade publika utrymmen möter besökaren i Sveriges nationalbibliotek, där många av de nya tilläggen har bidragit till att berika den ursprungliga 1800-talsbyggnaden.

kom i mitten av 1980-talet att utredas på nytt.

Den anrika institutionsbyggnaden i Humlegården skulle genom det nya förslaget som presenterades av Byggnadsstyrelsen 1986 förbli en solitär i parken och dess kulturhistoriskt mest värdefulla interiörer skulle bevaras för framtiden. Genom att inrymma bokmagasinen i två väldiga bergtrum under jord och förlägga publika utrymmen och kontorslokaler till den gamla biblioteksbyggnaden samt till ett befintligt underjordiskt bokmagasin, det så kallade annexet, vann man stora ut-

rymmen i huvudbyggnaden som nu på ett bättre sätt skulle kunna göras tillgänglig för allmänheten.

Att den för 1870-talet karakteristiska putsfasaden liksom entréhallen och stora läsesalen skulle förbli oförändrade var på många sätt en förutsättning för att en ombyggnad skulle kunna göras – som statligt byggnadsminne var dessa delar av byggnaden skyddade från all förändring.

Växande samlingar

Kungliga bibliotekets byggnadshistoria präglas av en ständig trångboddhet. Från tiden i Stockholms slott till det att institutionen flyttade in i den egna byggnaden i Humlegården var det största problemet att hysa den ständigt växande samlingen. Redan 1873, innan den nya biblioteksbyggnaden stod klar i Humlegården, hade dåvarande bibliotekschefen G. E. Klemming gjort den fasansfulla upptäckten att man inte skulle få tillräckligt med accessionsutrymme i det nya huset. Boksamlingen hade snart växt ikapp byggnaden och vid inflyttningen var det nya huset i stort sett fullt. Tillväxttakten har sedan dess bara ökat och samlingarna kräver allt större plats. Redan 1926–27 förlängdes byggnaden med flyglar på båda sidor, flera våningar entresolerades efter hand och under 1960-talet fick biblioteket en tillbyggnad under mark, det så kallade annexet, som innehöll nya magasinutrymmen.

I KB:s samlingar finns idag drygt tre miljoner böcker och tidskrifter. Bokbeståndet ökar med ca 118 000 enheter per år. De svenska samlingarna växer varje år med drygt 1 200 hyllmeter och KB:s samling av småtryck omfattar för närvarande ca 10 000 hyllmeter. Genom de underjordiska bokmagasinen var avsikten att KB:s framtida tillväxtutrymme skulle kunna garanteras och samlingarnas säkerhet och vård tryggas i de specialbyggda och klimatanpassade magasinerna.

Projekteringen kunde påbörjas 1987 av ett för KB:s ombyggnad särskilt bildat konsortium, Kåbe arkitekter HB, bestående av Jan Henriksson arkitektkontor och BSK arkitekter AB.

*En bågformig glasilanternin
förbinder huvudbyggnaden
med det ombyggda annexet.*

Bokmagasin i berget

Regeringen fattade 1991 formellt beslut om ombyggnaden av KB och 1992 kunde det gigantiska arbetet med att spränga för de två underjordiska bergrummen inledas.

Bokmagasinen, som är i fem våningar och vardera omfattar 9 000 kvm, byggdes med prefabricerade betongelement inuti de 150 meter långa och 18 meter breda bergrummen.

Det första av de underjordiska bokmagasinen stod klart 1994 och det andra sommaren 1995. Den stora flytten av samlingarna kunde påbörjas och genomfördes i etapper. Den största flytten omfattade över 42 000 hyllmeter och pågick samtidigt som det andra bokmagasinet var under uppförande. Annexet tömdes först så att ombyggnaden kunde påbörjas där, och därefter tömdes huvudbyggnadens magasinsvåningar. Inklusivt alla ut- och omflyttningar under ombyggnadstiden har ca sju hyllmil av KB:s samlingar varit i rörelse – omfattande operationer som krävt grundlig planering och stor försiktighet.

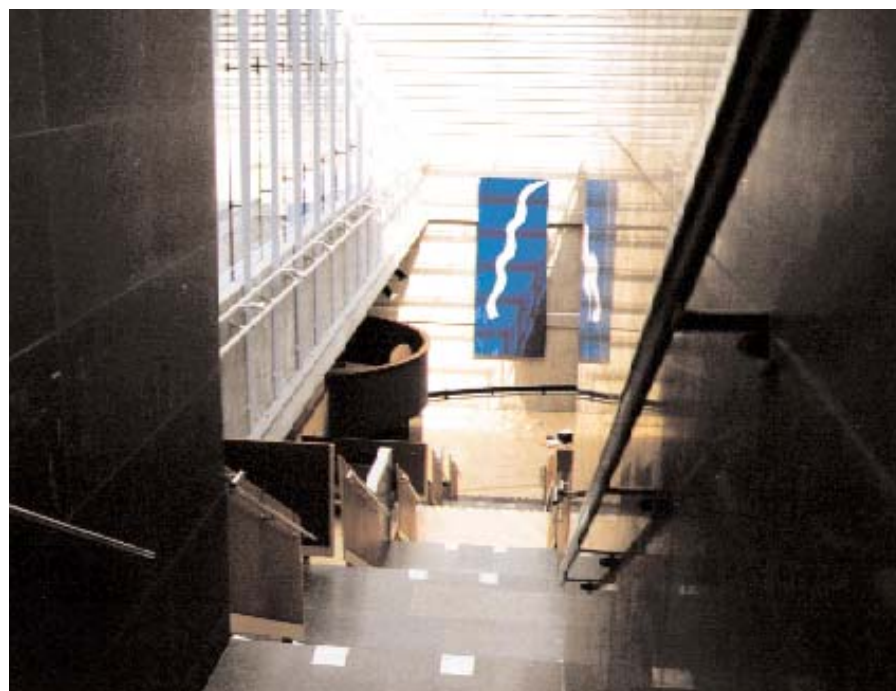
Renovering och ombyggnad av huvudbyggnaden

Ombyggnaden av det gamla bibliotekshuset och det underjordiska annexet påbörjades våren 1995, så snart de gamla magasinerna hade tömts på sitt innehåll. Med undantag för den stora

läsesalen och entréhallen berördes i princip hela huset av ombyggnaden och genom denna har allmänheten nu fått tillgång till ansenligt större utrymmen i huvudbyggnaden. Entréplanet, källarplanet och delar av första våningen är som tidigare tillgängliga för besökarna. Dessutom har två före detta magasinplan i västra flygeln kommit att öppnas för allmänheten med katalogrum och rum för referenslitteratur – förutom de tre våningsplanen i det underjordiska annexet som nu inrymmer en publik hörsal, utställningssalar och en läsesal för mikrofilm.

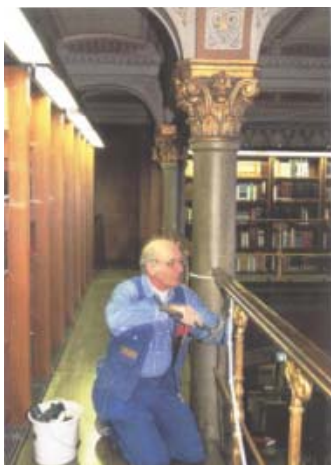
En stor utmaning låg i uppgiften att bygga om den gamla biblioteksbyggnaden och varsamt renovera vissa av interiörerna, samtidigt som delar av huset skulle förvandlas till kontorsutrymmen och läsesalar samt förses med moderna installationer. Riksantikvarieämbetet ställde höga krav på renoveringen av de två monumentalrummen – entréhallen och stora läsesalen – och där fick inga förändringar göras.

I entréhallen har senare tiders provisoriska tillägg och misspyrdande färgsättning avlägsnats och väggarnas stuccomarmor renoverats. I stora läsesalen – KB:s stora paradrum – har interiören rengjorts och konservatorer har gjort en översyn av det dekorativa måleriet. Gjutjärnskolonnernas förgyllda kapital har bättrats och den typiska 1870-talsdekoren, utformad av F. G. A. Dahl själv, med sin meanderbård i grekisk

Den nya speciälläsesalen är inrymd i ett kryssvälvtt rum på första våningen.

Den stora läsesalen, KB:s paradrum, har lämnats orörd. Endast smärre konservator-arbeten har utförts.

stil, har försiktigt tvättats så att den har återfått sin ursprungliga skärpa och färgrikedom. I övrigt ser läsesalen i stort sett ut som den gjorde före ombyggnaden, endast belysningen har ändrats något och datoruttag har installerats.

Biblioteksbyggnadens gjutjärnskonstruktion har ansetts vara av stort byggnadshistoriskt intresse och har bevarats – med undantag för det gamla hyllsystemet. KB hade när det stod klart i slutet av 1877 en för sin tid modern och tekniskt avancerad utformning. Arkitekten Gustaf Dahl hade studerat tidens nya gjutjärnskonstruktioner i Europa och applicerade lärdomarna från

studierna i Paris och London vid utarbetandet av sitt förslag.

Den före detta KB-medarbetaren Ulla Ehrensvärd, som ingående behandlat Kungl. bibliotekets byggnadshistoria, har visat på hur Dahl från Bibliothèque Ste Geneviève och Bibliothèque Nationale i Paris hämtade huvuddragen i planlösningen och även gjutjärnskonstruktionen. Dahl utvecklade oberoende av andra förebilder ute i Europa det sinnrika magasinssystemet, som samtidigt fungerade som en bärande stomme i byggnaden. Magasinsvåningarna bestod av trevåningshöga bokhyllor som vilade på en gjutjärnskonstruktion. Hyllorna bar mellan sig två golv av gjutjärn och själva bokhyllorna bestod av järnstativ fästade vid gjutjärnsstommen. Hyllplanen vilade i sin tur på järnreglar, som var möjliga att flytta mellan stativen. Det unika hyllsystemet till trots har man för att kunna förvandla de tre

kontorsvåningar i ombyggnaden varit tvungen att gjuta ett modernt betongvalv som ersatte de två gamla bjälklagen. En mindre del av det gamla hyllsystemet har emellertid sparats och återanvänts i informationshallen, och de gamla gjutjärnspelarna har bevarats synliga i de nya kontorsvåningarna.

I direkt anslutning till stora läsesalen i entréplanet ligger den nya tidskriftsläsesalen och forskarläsesalen, som har fått ny inredning och förbättrad belysning. I ett vackert kryssvälvtt rum en trappa upp i byggnaden har den nya speciälläsesalen sin plats. Den är avsedd för läsning av specialsamlingarna, som innehåller handskrifter, kart- och

bildmaterial, mikrofilm, skrymmande planschverk och så vidare. Kryssvalven, som målats vita, har frilagts i samband med att det gamla undertaket avlägsnats.

I ett intilliggande rum, det som en gång utgjorde bibliotekets visnings-sal, har ursprungligt dekorativt måleri blottats i samband med ombyggnaden.

Modern arkitektur i annexet

Annexet, som nu gjorts tillgängligt för allmänheten, har fått en ny förbindelse med huvudbyggnaden och passagen övertäcks av en glasad, bågformad lanternin som djärvt bryter mot den gamla institutionsbyggnadens formspråk. Denna underjordiska del präglas av en modernistisk arkitektur som väl infogar sig i helheten och mötet med Dahls biblioteksbyggnad.

När man nu träder in i KB ligger den nya entrén till annexet rakt innanför entréhallen. I skärningspunkten mellan huvudbyggnadens öst-västliga axel och entréaxeln mot annexet återfinns den nya informationshallen som domineras av två väldiga glasmålningar av Harald Lyth. Lånedisken återfinns strax intill informationshallen en bit längre västerut, i direkt anslutning till katalogrummet.

Den stora glasanterninen släpper ned dagsljus i den nya utställningshall som bildats på det mellersta underjordiska våningsplanet och som har en utpräglad modernistisk hållning med material i betong, stål och glas. Material som koppar och läder tillför en varmare accent i den annars sobra hallen med grå kalkstenstrappa och golv i blond björkparkett. Detta nya utrymme är tänkt att kunna användas för tillfälliga utställningar och även fungera som foajé till den nya hörsalen, vars cirkelrunda form och svävande läsbalkong på ett slagkraftigt sätt bryter hallens monumentalitet och högtidlighet.

Konstnären Nils G. Stenqvist har i en stengodsvägg för hörsalens mantel och i en fem meter lång gobeläng, som hänger i fonden av den långa trappan från huvudbyggnaden, anslutit till dessa böljande former med en vägkomposition i blått och vitt. I anslutning till utställningshallen ligger också en ny läsesal för mikrofilm och under hörsalen återfinns ett utställningsrum,

'kryptan', för den så kallade Djävulsbibeln – en av KB:s mest värdefulla handskrifter.

I hörsalen är det tänkt att föreläsningar, symposier och annan utåtriktad verksamhet skall äga rum. Den välutrustade hörsalen rymmer ca 120 personer och har en modern audiovisuell utrustning och optimala ljudförhållanden – detta trots salens runda form. Här har betongväggarnas 'veckning' bidragit till att förbättra akustiken betydligt, samtidigt som en stark visuell effekt har uppnåtts. Som helhet har hörsalen blivit ett av KB:s mest spännande nytillskott och kanske dess djärvaste rumsskapelse.

KB utifrån

Bibliotekets skyddade exteriör har inte förändrats nämnvärt genom ombyggnaden, men fasaden har tvättats och fått en ny avfärgning i avsikt att försöka återställa den ursprungliga fasadfärgen. Det har varit svårt att finna rester av gammal puts och äldre färgfragment under den nuvarande putsen, som härör från en tidigare fasadrenovering. KB:s nya fasadfärg är nu något ljusare än den mättade lejongula kulör som man haft anledning att tro att byggnaden hade då den stod klar 1878.

De stora fönstren har renoverats och invändigt har en ny solavskärmning installerats. I övrigt har en ny handikappentré anordnats strax intill huvudingången.

Den största förändringen har ägt rum på nordsidan mot parken där den bågformade glanslanterninen över passagen mellan huvudbyggnaden med annexet exponerar sin smäckra glas- och stålkonstruktion trettio meter ut i parken. Här kommer under hösten en terrassering att färdigställas, gestaltad av konstnären Einar Höste, med syfte att bättre integrera byggnaden med den omgivande parken. Höste har skapat en stram, arkitektonisk komposition, ett rutnät i grå granit med plats för gräs och växter, där roströda järnrör likt koordinater kommer att markera vissa skärningspunkter.

Statens konstråd har ansvarat för de konstnärliga arbetena som samfinansierats med Statens fastighetsverk. Framför huvudentrén ordnas en solfjädersformad plats, avgränsad av en låg stenmur, med urnor och klot i brons –

ett verk signerat skulptören Sivert Lindblom. Denna arkitektoniskt medvetna scenografi med manieristiskt anslag för tankarna till Blasieholmstorg, en offentlig plats som också har utformats av Lindblom. Avsikten är att skapa en mötesplats som sträcker sig ut mot grönskan i parken och samtidigt

fångar in besökare till KB.

Säkerligen kommer också många fler att hitta till vårt nationalbibliotek nu efter ombyggnaden och där möta en mer öppen verksamhet i rymliga, vackra lokaler. Ett nytt kapitel i Kungl. bibliotekets historia har precis börjat skrivas. ■

Rebecka Millhagen

*Nils G. Stenqvists
böljande vägg
i stengods
täcker hörsalens
yttre mantel i
annexet.*

*Nordsidans
lanternin med
Einar Höstes
strama rutnät i
grå granit.*

